

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΗ ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ ὠς τὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα

Μαριάννα Κορομηλᾶ

Συμμετέχουν μὲ ἄρθρα

Ἄλεξάντερ Ἀλεξίτζε ~ Ὅτάρ Λορντσιπανίτζε
Ἄννα Μπαλλιάν ~ Λουίζα Πολυχρονίδου-Λουκοπούλου
Πέτρος Ν. Πρωτονοτάριος

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ «ΠΑΝΟΡΑΜΑ»

ΑΘΗΝΑ 2001

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ Ἐκ τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν ἐκδόσιν, ἀνοιξὴ 1991-φθινόπωρον 2001	10
ΠΡΟΛΟΓΟΣ Ἡ κόψη τῶν μυκηναϊκῶν σπαθιῶν καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν καθαγιασμένων τοπωνυμίων	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ Ὁ Ἄξενος Πόντος	17-51
Ὁ Ἄξενος Πόντος τῶν Ἄθλων 28 ~ Μῦθοι, τοπογραφία καὶ ἀρχαιολογικὴ τεκμηρίωσις 34 ~ Βόρεια τῆς Καλιάκρας 49	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ Ἡ Προποντίδα ἢ Θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ	53-74
Βυζάντιον-Κωνσταντινούπολις: τοπογραφία τοῦ εὐρύτερου χώρου	66
Ἡ διφυής καὶ δισυπόστατη Κωνσταντίνου πόλις 73	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ Ὁ πολυώνυμος θρακικὸς Βόσπορος	75-81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ Ὁ Εὐξείνιος Πόντος	83-314
Ὁ ποταμὸς Δούναβης: τὸ ὄροσθημα	93
Ὁ ἱερὸς Ἴστρος καὶ ἡ μακρινὴ Ἴστρια 102	
Ἐκ τῶν Ἴστρο-Δούναβη μέχρι τὸν Βόσπορον	109
Ταξιθεύοντας στὸν εὐξεινοποντικὸν ὄριζοντα τῶν θρακικῶν παραλίων 112 ~ Καταπονημέναι πολιτεῖαι, φθαρτὰ ὑλικά καὶ ἀντοχῆς τῆς μνήμης: Ἀπολλωνία-Σωζόπολις καὶ Μεσημβρία 124 ~ Ἀγγιᾶλη, Ἀγγιάλος καὶ Ἀγγελῶ: ἡ πυρπολημένη πολιτεία 146 ~ Ἡ διείσδυσις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Θράκης καὶ ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν 148 ~ Ὁ Ἀλέξανδρος στὸν Δούναβη, ἀνοιξὴ τοῦ 335 π.Χ. 151 ~ Ἡ ἰωνικὴ Τόμις, βυζαντινὴ Κωνσταντία καὶ Κωνσταντινιανὰ (σύγχρονη Κωνσταντινούπολις) 157 ~ Ἡ πρωτοβυζαντινὴ Διοίκησις Θράκης 163 ~ Τὸ βυζαντινὸν σύνορον καὶ ἡ ἀμύνα στὸν παρευξείνιον Δούναβη 164	
Οἱ σκοτεινοὶ αἰῶνες	166
Καὶ ἡ Μικρὰ Σκυθία; 172 ~ Οἱ βυζαντινοὶ ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸν Δούναβη 173	
Ἐκ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δούναβη εἰς τὰ ριζοβούνια τοῦ Καυκάσου	176
Στὴν ἀνώγειον καὶ πολυσύχναστες ἐρημιὰς τῆς σκυθικῆς στέπας 179 ~ Ὀλβία, ἡ τρισευτυχισμένη πόλις τοῦ Βορρᾶ 195 ~ Ἡ Χερσόνησος τῆς Κριμαίας 211 ~ Ὁ Κιμμέριος Βόσπορος, τὸ Παντικιάπαιον καὶ ἡ βοσπορινὴ «πολυνησία»: τὰ στενὰ τοῦ Κέρτς 216 ~ Ἡ θάλασσα τοῦ Ἀζόφ 224 ~ Ἡ βυζαντινὴ Χερσὼν 231	
Τὰ ὄρεινά τείχη τοῦ Νότου: ὁ Πόντος	243
Ἐκατὸ ποντιακῆς γενιᾶς καὶ τρεῖς προσφυγικῆς 247 ~ Τραπεζοῦντα 253 ~ Ἄγιος Θεόδωρος Γαβρᾶς 263 ~ Ἡ Αὐτοκρατορία τῶν Μεγάλων Κομνηνῶν τῆς Τραπεζοῦντας: 1203/4-1461 264	
Ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου: ὁ Καύκασος	284
OTAR LORDKIPANIDZE, Οἱ Ἕλληνες στὴν Κολχίδα (μετάφρασις ἀπὸ τὰ ἀγγλικά Ἰωάννα Φωκᾶ)	288
Τὸ Βασίλειον τοῦ Πόντου ἢ Βασίλειον τῶν Μιθριδατῶν 296 ~ Οἱ Ῥωμαῖοι στὴν Κολχίδα 297 ~ Ἡ Ὁρθόδοξη καὶ φιλὴ Γεωργία 299	
ALEXANDER ALEXIDZE, Μάρθα-Μαρία: μιὰ ἐξέχουσα φυσιογνωμία στὴν ἱστορίαν τοῦ βυζαντινοῦ καὶ γεωργιανοῦ πολιτισμοῦ (μετάφρασις ἀπὸ τὰ γαλλικά Ἰωάννα Πετροπούλου)	306

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ 'Η Μαύρη Θάλασσα (1453-1829)	315-370
'Η Κωνσταντινούπολη 319 ~ 'Η Βλαχία και Μολδαβία 330 ~ «Τὸ Βυζάντιο μετὰ τὸ Βυζάντιο» 331 ~ 'Απὸ τὴν 'Ηγεμονία τῆς Μολδαβίας ἕως τῆς Ποντικῆς Ἰαλπεις 335	
ANNA ΜΠΑΛΙΑΝ, Ἀργυρούπολη-Gümüşhane	339
'Η ξενιτιά 350 ~ Σὰν τὰ διαβατικάρια πουλιὰ 359 ~ 'Η Ἑλλάδα τοῦ Ἰώσηρου καὶ ἡ «πατρίδα» τῆς Σμαράγδας 365 ~ Superbia Graecorum καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἰδέα, ρωσικὴ ἐπέκταση καὶ τὸ «εὐξεινοποντιακὸ» ὄνειρο τῆς Τσαρίνας 367	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ Τὸ Χρυσόμαλλο Δέρασ	371-418
'Ανατολικὸ Ζήτημα καὶ «Τανζιμάτ» (1839-1878), πληθυσμιακὲς ἀλλοιώσεις καὶ δημογραφικὲς ἀνακατατάξεις 382 ~ 'Η ἀνέλιξη τοῦ μαυροθαλασσίτικου Ἑλληνισμοῦ 386 ~ Κοινωνικὴ καὶ συντεχνιακὴ ὀργάνωση 387	
ΛΟΥΪΖΑ ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΔΟΥ-ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀρχαιότητες καὶ ἀρχαιολογία στὰ θρακικὰ παράλια τῆς Προποντίδας	396
'Η παιδεία τῆς Ρωμοσύνης ὑπὸ τὴ σκέπη, τὴν καθοδήγηση καὶ τὴν ἐποπτεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 399 ~ Τὸ ἀπαύγασμα τοῦ εὐξεινοποντιακοῦ κόσμου 407 ~ Τὸ ρωσικὸ Κυβερνεῖο τοῦ Κάρος (1878-1918) καὶ οἱ 75.000 Πόντιοι Καρσλῆδες 410 ~ 'Ο Ἄξενος Πόντος 412	
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι	
ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΡΩΤΟΝΟΤΑΡΙΟΣ, 'Η Νομισματοκοπία τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος .	420
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ	
'Η παραδουνάβια Βραΐλα	427
ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	436
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	438
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΧΑΡΤΩΝ	440
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	441
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	465

Χάρτης 1, σ. 8-9: 'Ο Εὐξείνος Πόντος καὶ ἡ Μαιώτις ('Αζοφικὴ). Σημειώνεται καὶ ἡ νῆσος τοῦ Ἀχιλλέα ἢ νῆσος Λεύκη, τῆς ὁποίας ἡ ὑπαρξὴ εἶναι ἀμφισβητήσιμη, ὅπως διευκρινίζει ὁ συντάκτης τοῦ 1781.

Ἡ διεξόδου στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Θράκης καὶ ἡ ἀπαρχὴ τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῶν ἀρχαίων Θρακῶν

Στὰ μέσα τοῦ 4ου π.Χ. αἰώνα, ὅταν ὁ βασιλιάς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος Β' κατέκτησε τὰ θρακικὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ὡς τὴν Προποντίδα καὶ κατέλαβε τὶς ἑλληνικὲς πόλεις ποὺ ἀνῆκαν στὴν Ἀθηναϊκὴ Συμμαχία, ἔστρεψε τὴν προσοχὴ του στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Θράκης, τὸ 342 π.Χ. Κύριος ἀντίπαλός του ἦταν τὸ ἰσχυρὸ βασίλειο τῶν Ὀδρουσῶν Θρακῶν, τὸ ὁποῖο ἐκτεινόταν ὡς τὴν ὄροσειρὰ τοῦ Αἴμου (στὴ βόρεια Βουλγαρία)*.

Ὁ ἀήγεμὼν τῶν Ἑλλήνων εἶχε τὴν ὑποστήριξη τῶν περισσότερων ἑλληνικῶν πόλεων τῶν δυτικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου Πόντου (Ἰστρία, Μεσημβρία, Ἀπολλωνία) ἀλλὰ καὶ τῶν Γετῶν Θρακῶν ποὺ κατοικοῦσαν βόρεια τοῦ Αἴμου, στὶς ὄχθες τοῦ Δούναβη καὶ στὴν πεδιάδα τῆς Ντομπρουτζᾶς μέχρι τὴ θάλασσα. Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, οἱ πεδινοὶ Γέτες διατηροῦσαν φιλικότατες σχέσεις μὲ τὶς παραθαλάσσιες πόλεις ποὺ βρίσκονταν στὰ ἐδάφη τους, ἐνῶ ὁ βασιλιάς τους, ὁ Κοθέλας, εἶχε στείλει μίαν ἀπὸ τὶς κόρες του στὸν Φίλιππο μαζί μὲ πλοῦσια δῶρα.

* Σχετικὰ μὲ τὸ Βασίλειο τῶν Ὀδρουσῶν, τὸ ὁποῖο ἀρχίζει νὰ μορφοποιεῖται μετὰ τὸ 479 π.Χ.: Ἰδρυτὴς τῆς πρώτης θρακικῆς δυναστείας ἦταν ὁ Τήρης (479;-460:). Διάδοχός του ὁ γιὸς του Σιτάλικης (455-424), ἐδραίωσε καὶ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο (ἐκβολὲς Στρομόνα καὶ Νέστου) ἕως τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνου (ἐκβολὲς Ἰστρου-Δούναβη). Παντρεύτηκε τὴν ἀδελφὴ τοῦ Νυμφόδωρου ἀπὸ τὰ Ἀβδηρα. Συμμάχησε μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν Μακεδόνων (429) καὶ τῶν Τριβαλλῶν τοῦ Αἴμου.

Ὁ γιὸς του Σάδοκος πολιτογραφήθηκε Ἀθηναῖος πολίτης. Τὸν διαδέχτηκε ὁ ἀνιψιὸς του Σεύθης Α' (424-415). Παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ Περδίκκα, βασιλιᾶ τῆς Μακεδονίας, καὶ πολιτογραφήθηκε Ἀθηναῖος πολίτης. Τὸ Βασίλειο ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ.

Τὸ Βασίλειο τριχοτομεῖται τὸ 415. Ἡγεμόνες: ὁ Ἀμάδοκος, ὁ Εὐρύζελμης, ὁ Μαισάδης. Πολλὲς θρακικὲς φυλὲς αὐτονομούνται ξανά. Ὁ Σεύθης Β' (405-391), γιὸς τοῦ Μαισάδη, βασιλιάς μεγάλου τμήματος τῆς ἀν. Βαλκανικῆς, χρησιμοποιοῖ ὡς μισθοφόρους τοὺς «Μυρίους» τοῦ Ξενοφώντος (ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἔχομε ἐξαιρετικὰ πολύτιμες πληροφορίες γιὰ τὸν θρακικὸ βίον, Κύρου Ἀνάβασις Ζ).

Ἰσχυροποιημένος ἐμφανίζεται ὁ Κότυς Α' (384-359). Συμμάχησε μὲ τοὺς Ἀθηναίους, πάντρεψε τὴν κόρη του μὲ τὸν στρατηγὸ Ἰφικράτη, πολιτεύτηκε δυναμικὰ καὶ ἐντέλει κατέλαβε σημαντικὲς ἀθηναϊκὲς βᾶσεις στὸν Ἑλλάσποντο.

Τὸν διαδέχτηκε ὁ γιὸς του Κερσοβλέπτης (359-341). Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὑποχρέωσαν νὰ μοιραστεῖ τὸ κράτος μὲ τοὺς ἀδερφοὺς του Βηρισάδη καὶ Ἀμάδοκο.

Ὁ Φίλιππος Β' διέλυσε τὸ Βασίλειο τῶν Ὀδρουσῶν. Στὴν ἐκστρατεία τοῦ Μεγαλέξανδρου στὴν Ἀσία, ἔλαβε μέρος ὁ Σιτάκις μετ' ἱππικό, πελταστῆς καὶ ἑλαφρὰ ὀπλισμένους στρατιῶτες. Διάφορες ἐξεγέρσεις θρακικῶν φυλῶν, ἕως τὸν θάνατο τοῦ Ἀλέξανδρου, καταστέλλονται ἀπὸ τὶς δυνάμεις τοῦ στρατηγοῦ Ἀντίπατρου.

Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (τὸ 323), τὴ διοίκηση τῆς Θράκης ἀνάλαβε ὁ στρατηγὸς Λυσίμαχος, ὁ ὁποῖος τὸ 306 αὐτοανακηρύχθηκε βασιλιάς τῆς Θράκης (306-281 π.Χ.).

Ἡ ἐκστρατεία στὴν ἐνδοχώρα δὲν ἦταν εὐκόλη ἐπιχείρηση. Οἱ Ὀδρουσοὶ πρόβαλαν ἰσχυρότατη ἀντίσταση καὶ τὸ μακεδονικὸ στράτευμα ἀναγκάστηκε νὰ διαχειμιάσει στὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου. Ὁ Φίλιππος ἀναδιοργάνωσε τὸν στρατὸ, χρησιμοποιώντας τὴν ἐμπειρία τοῦ 342, κι ἔτσι, ὅταν τὴν ἄνοιξη τοῦ 341 ξανάρχισαν οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, κατόρθωσε νὰ καταβάλλει τὶς ἀντίπαλες δυνάμεις. Καθαίρεσε τὴ βασιλικὴ δυναστεία, προσάρτησε στὸ βασίλειό του τὰ θρακικὰ ἐδάφη, τὶς νότιες ὑπώρειες τοῦ Αἴμου καὶ ἀσχολήθηκε μετὰ ἀμυντικὰ καὶ τὰ διοικητικὰ προβλήματα τῆς νέας κτήσης του.

Γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἐλέγχει τὴν ἐσωτερικὴ πεδιάδα τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης στὸν νότο καὶ τοῦ Αἴμου στὸν βορρᾶ, δηλαδὴ μιὰ ἐνδοχώρα ὅπου δὲν ὑπῆρχαν μέχρι τότε ἑλληνικὲς ἐγκαταστάσεις, προχώρησε στὸν ἐποικισμό τῆς περιοχῆς. Ἔχτισε πολλὰ φρούρια στὰ πόδια τῶν βουνῶν, πάνω στὶς εἰσόδους τῶν ὄρεινῶν περασμάτων. Θεμελίωσε μικρὲς ἀγροτικὲς κωμοπόλεις στὴν εὐφορότατη πεδιάδα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀνάμεσα στὶς δυὸ παράλληλες ὄροσειρὲς καὶ φτάνει ὡς τὶς παρευξείνιες πόλεις (Μεσημβρία, Ἀργίαλο καὶ Ἀπολλωνία). Καὶ στὴ νότια ὄχθη τοῦ Ἄνω Ἐβρου, στὸ κέντρο περίπου τῆς σημερινῆς Βουλγαρίας, ἔδρυσε τὴν Φιλιππούπολη. Ἡ διοικητικὴ ἔδρα τῆς νέας περιφέρειας, κύριος τόπος συγκέντρωσης τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ἀπέχει 270 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο.

Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη ἦρθαν νὰ ἐγκατασταθοῦν Ἕλληνες ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ τὸν Νότο. Ἔτσι, μετὰ τὸ σύστημα τοῦ ἐποικισμού, ὁ Φίλιππος ἀποκατέστησε πολλοὺς ἀκτήμονες καὶ δημιούργησε ἐστίες οικονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης, ποὺ προώθησαν τὴ διαδικασία τοῦ ἐξελθινισμοῦ τῶν θρακικῶν πληθυσμῶν.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐποικισμού τῆς ἐνδοχώρας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 340 π.Χ. καὶ πέρα, ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς δὲν ἦταν πιά ἀποκλειστικὸ προνόμιο τῆς ὀλιγάριθμης θρακικῆς ἡγετικῆς τάξης ποὺ κρατοῦσε τὸν πλοῦτο τῆς χώρας στὰ χέρια της καὶ ἤξερε νὰ μιλᾷ ἐλληνικὰ ἢ ἴσως καὶ νὰ γράφει. Κι οὔτε περιοριζόταν πιά στὰ εἶδη πολυτελείας ποὺ πουλοῦσαν οἱ παραθαλάσσιες ἑλληνικὲς πόλεις στοὺς βασιλεῖς καὶ στοὺς ἀρχηγοὺς τῶν θρακικῶν φυλῶν.

Οἱ ἐποικοὶ ἔφεραν μαζί τους τὸν δικό τους, ἐντελῶς διαφορετικὸ, κόσμο. Ὁ νέος τρόπος ζωῆς ποὺ μεταφυτεύτηκε σὲ περιοχὲς μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα, οἱ βασικὲς ἀρχὲς τοῦ ἀστεως, τῆς διοικητικῆς καὶ οικονομικῆς ὀργάνωσης, ὁ γραπτὸς νόμος καὶ οἱ ἔννοιες τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, οἱ κανόνες τῆς ἀγορᾶς, ἡ διάδοση τοῦ νομισματοῦ καὶ τῆς γλώσσας, ἡ καθημερινὴ ἐπαφὴ τῶν Θρακῶν τῆς ὑπαίθρου μετὰ τὶς κωμοπόλεις καὶ τὰ ἐλληνικὰ φρούρια, καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀνάμειξη τῶν ἐποίκων μετὰ τοὺς γηγενεῖς —ἐφόσον ἔλειπε ἀπὸ δῶ ἢ θάλασσα ποὺ εὐνοοῦσε τὸν ἐλληνοκεντρικὸ ἀπομονωτισμὸ τῶν ἀποίκων— ἦταν ἡ ἀρχὴ τοῦ οὐσιαστικοῦ ἐξελθινισμοῦ τῶν πεδινῶν καὶ ἡμιορεινῶν πληθυσμῶν.

117. Ἔνα ἀπὸ τὰ δεκάδες ἔργα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ποὺ βρέθηκαν σὲ πολυτελεῖς τάφους Θρακῶν στὴν πεδιάδα τῆς Βόρειας Θράκης (κεντρικὴ Βουλγαρία): ἀρχιτεκτονικὴ φιάλη (κούπα) τέλη 5ου π.Χ. αἰ. ἀπὸ τύμβο στὸ Duvanli.

(Διχμ. 20,5 ἐκ., βάρος 428 γρ.)
Τέσσερα κελπάζοντα τέθριππα: δίπλα σὲ κάθε ἡνίοχο στέκεται ἓνας πάνοπλος ἄντρας. Ἐξωτερικά, ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφή «ΔΕΔΑΛΕΜΕ».
Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Φιλιππούπολης.

118. Ὁ θησαυρὸς τοῦ Ρογκόζεν (165 ἀργυρὰ σκεύη, πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ μὲ ἐπίχρυση διακόσμηση) χρονολογεῖται στὴν Προελληνιστικὴ ἐποχὴ. Ἀποκαλύφθηκε τὸ 1985-1986 στὸ χωριὸ Ρογκόζεν (κοντὰ στὴ Βρατσά, περιοχὴ Μοντάνα, βορειοδυτικὴ Βουλγαρία) καὶ εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς ποὺ ἔχουν βρεθεῖ ὡς τώρα στὰ ἀρχαιοθρακικὰ ἐδάφη. Τὰ ἔργα προέρχονται ἀπὸ διάφορα ἐργαστήρια καὶ ἔχουν κατασκευαστεῖ ἀπὸ διαφορετικοὺς τεχνίτες, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἦταν Ἕλληνες. Τὰ θέματα τῆς διακόσμησης εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴ θρακικὴ καὶ τὴν ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ σκεύη φέρουν ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς («ΚΟΥΣ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ ΠΑΙΣ», «ΑΥΓΗ ΔΗΛΑΔΗ» κ.ά.). Οἱ Θράκες (πιθανότατα οἱ Τριβαλλοὶ τοῦ β.δ. Αἴμου) ἔθαψαν τὰ πολυτίμα ἀντικείμενα ὅταν, τὸ 342-341 π.Χ., ὁ στρατὸς τοῦ Φιλίππου Β' εἰσέβαλε στὴ θρακικὴ ἐνδοχώρα.

Στὴ διάρκεια λοιπὸν τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς δημιουργήθηκε τὸ ἀπαραίτητο θεσμικὸ καὶ πολιτισμικὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὴ μελλοντικὴ ὀργάνωση καὶ τὴν ἀστικοποίηση τῆς Θράκης, ποὺ πραγματοποιήθηκε τὸν καιρὸ τῶν αὐτοκρατόρων Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ, τὸν 2ο μ.Χ. αἰώνα. Τότε ἡ Φιλιππούπολις ἔγινε πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Θράκης, (λαμπροτάτη τῶν Θρακῶν μητρόπολις). Ἐδῶ συνέρχονταν οἱ ἀπεσταλμένοι ὅλων τῶν αὐτόνομων ἑλληνικῶν πόλεων τῆς θρακικῆς ἐνδοχώρας, ἀρχαίων, νεότερων ἢ καὶ νεοσύστατων. Γιατὶ ἀκόμα καὶ οἱ δεκάδες πόλεις ποὺ εἶχαν ἰδρυθεῖ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους λειτουργοῦσαν βάσει τῶν ἑλληνικῶν πολιτικῶν θεσμῶν. Κατεξοχὴν ὄργανα τῆς κάθε πολιτείας ἦταν ἡ βουλή, ὁ δῆμος καὶ οἱ ἄρχοντες.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ, οἱ Ρωμαῖοι κατασκεύασαν καὶ τὴ «*via militaris*» γιὰ τὴ μετακίνηση τῶν λεγεῶνων στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. Ἡ περιφημὴ Διαγώνιος ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸ Singidunum (Σιγγιδώνα-Βελιγράδι) καὶ ἀκολουθώντας τὶς κοιλάδες τῶν ποταμῶν, τὰ περάσματα ἀνάμεσα στὶς λοφοσειρὲς καὶ τὶς πεδιάδες, κατέληγε στὸ Βυζάντιον. Αὐτὸς ὁ κεν-

119. Χάλκινο μὲτᾶλλο τῆς Φιλιππούπολεως, τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων. Στὴ λαμπροτάτην τῶν Θρακῶν μητρόπολιν συνέρχονταν κάθε χρόνο οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν θρακικῶν πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ, οἱ ὁποῖες συγκροτοῦσαν «τὸ Κοινὸν τῶν Θρακῶν».

Ἡ Διαγωνίος, ἡ σημαντικότερη διευρωπαϊκὴ ἀρτηρία στὸν ἄξονα Δύση - Ἀνατολή, ἀπὸ τῆς Φιλιππούπολης (Plovdiv) ἀκολουθεῖ τὸν Ἄνω Ἐβρο ὡς τὴν Ἀδριανούπολη (Edime): μιὰ ἀπόσταση 178 χλμ. Ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολη διασχίζει τὴν πεδιάδα τῆς Ἀν. Θράκης καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν Προποντίδα, ὅπου συναντᾷ τὴν Ἐγνατία ὁδὸ, γιὰ νὰ καταλήξει στὴν Κωνσταντινούπολη: μιὰ ἀπόσταση 253 χλμ. Τὸ σύνολο: 441 χλμ. (10-12 μέρες γιὰ ἓναν πεζό, 5-6 μέρες γιὰ ἓναν ἑφιππο).

τρικὸς διαγωνίος ἄξονας, ποὺ ἔγινε ἕκτοτε ἡ κυριότερη ὁδικὴ ἀρτηρία ἀνάμεσα στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, ὀνομάστηκε Ἀυτοκρατορικὴ Ὀδὸς καὶ Τσάρσκι Πούτ (δρόμος τῶν Καισάρων-Τσάρων, ὅπως ὀνόμαζαν οἱ Σλάβοι τοὺς αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου).

Ἡ Φιλιππούπολις ἦταν, κι ἐξακολουθεῖ σήμερα νὰ εἶναι, ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους σταθμοὺς τῆς Διαγωνίου. Ἀπὸ δῶ ὅμως δὲν περνᾷ μόνον αὐτὴ ἡ σπουδαία βορειοδυτικὴ-νοτιοανατολικὴ ἀρτηρία. Ἡ πόλη ποὺ ἴδρυσεν ὁ Φίλιππος στὶς ὄχθες τοῦ Ἄνω Ἐβρου, βρίσκεται στὸ σταυροδρόμι ἐσωτερικῶν ὁδῶν ποὺ περνοῦν μέσα ἀπὸ ὄρεινότερες διαβάσεις καὶ τὴ συνδέουν καὶ μὲ τὸν Δούναβη καὶ μὲ τὸ Αἰγαῖο.

Ὁ πρῶτος ποὺ ἀκολούθησε τὴν ὄρεινὴ ὁδὸ, διέσχισε τὴν πεδιάδα τῆς Φιλιππουπόλεως κι ἔφτασε μὲ τὸν στρατὸ του στὸν μεγάλο ποταμὸ, ἦταν ὁ γιὸς τοῦ Φιλίππου, ὁ Ἀλέξανδρος.

Ὁ Ἀλέξανδρος στὸν Δούναβη, ἀνοιχτὸ τοῦ 335 π.Χ.

Ἡ ἐδραίωση τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας στὴ χερσόνησο τοῦ Αἴμου ἦταν ἀπαραίτητη, πρὶν ξεκινήσει ἡ ἑλληνικὴ στρατιὰ γιὰ τὴν Ἀσία. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσει τὰ νῶτα του καὶ τὴν ἐπικρατείᾳ του.

Οἱ Θράκες ποὺ ζοῦσαν στὸ ἐσωτερικὸ τῶν ὄρεινῶν συγκροτημάτων τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Αἴμου δὲν εἶχαν ὑποταγεῖ στὸν Φίλιππο, ἀλλὰ καὶ οἱ σύμμαχοι τῶν Μακεδόνων, οἱ Θράκες τῆς παραδουναβίας ζώνης, θὰ ἦταν ἔτοιμοι νὰ ἐπιδοθοῦν ξανά σὲ ληστρικές ἐπιδρομές, ἂν μιὰ κακὴ χρονιά γιὰ τὴ γεωργία τοὺς ἐξανάγκαζε νὰ βροῦν ἄλλοῦ τοὺς ἀπαραίτητους πόρους. Ἄλλωστε, οἱ μετακινήσεις τῶν θρακοσκυθικῶν πληθυσμῶν βόρεια τοῦ Δούναβη εἶχαν πάντα γιὰ στόχο τοὺς τὸν Νότο.

Τὸ στρατηγικὸ δαιμόνιο τοῦ εἰκοσάχρονου βασιλιᾶ ἀναδείχθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ διάρκεια τῆς Θρακικῆς Ἐκστρατείας, τὸν Μάιο τοῦ 335 π.Χ. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολη, στὸ βόρειο Αἰγαῖο καί, μέσα σὲ δέκα μέρες, ἔφτασε μὲ τὸν τέλεια πειθαρχημένο στρατὸ του στὴν καρδιὰ τοῦ Αἴμου, στὴν εἴσοδο τοῦ θρυλικοῦ φαραγγιοῦ τῆς Σίπκας*.

Ἐκεῖ τὸν περίμεναν οἱ Τριβαλλοὶ Θράκες. Πάνω στὰ ὑψώματα ποὺ δεσπόζουν στὸ πέρασμα, εἶχαν φτιάξει ἓνα τεῖχος μὲ τὰ ἀμάξια τους κι ἦταν ἔτοιμοι νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ κυλήσουν ἀπὸ ψηλά γιὰ νὰ κατατροπώσουν τὸ ἐχθρικὸ στράτευμα, σὲ περίπτωσι ποὺ οἱ ἀντίπαλοι τολμοῦσαν νὰ προχωρήσουν στὴν κλεισοῦρα.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωσε ἐντολὴ στοὺς ἄνδρες τῆς φάλαγγας, ὅσοι βρεθοῦν σὲ στενὸ σημεῖο, νὰ πέσουν ἀμέσως στὴ γῆ ὁ ἓνας κοντὰ στὸν ἄλλον καὶ νὰ σκεπαστοῦν μὲ τὶς ἀσπίδες τους, ἐνώνοντάς τις μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια, ὥστε τὰ ἀμάξια νὰ περάσουν πάνω ἀπὸ αὐτὲς χωρὶς νὰ τοὺς χτυπήσουν ὅσοι βρεθοῦν σὲ εὐρύχωρο μέρος νὰ διαλύσουν τὴν παράταξη καὶ νὰ παραμερίσουν ἀφήνοντας χῶρο γιὰ νὰ περάσουν ἀνάμεσά τους τὰ ἀμάξια. Μετὰ τὴ νίκη στὴ Σίπκα, ὁ Ἀλέξανδρος πέρασε τὸν Αἴμο καὶ προχώρησε μὲ τὸν στρατὸ του ὡς τὰ δάση κοντὰ στὸν Ἴστρο. Κατόρθωσε νὰ παρα-

* Δεξ ἡμέρη 22 σ. 153.

σύρει τους Τριβαλλούς να βγούν στον άνοιχτό χώρο —ένώ εκείνοι τον περίμεναν μέσα στα ρουμάνια— και έξαπέλυσε το ίππικό του από τρεις πλευρές καταπάνω τους.

Τρεις ήμερες αργότερα οί Μακεδόνες έφτασαν στο ποτάμι.

Ήταν ο πρώτος τακτικός στρατός που έμφανίστηκε ποτέ σε αυτά τὰ μέρη. Οί μελετητές ύπολογίζουν ότι πιθανώς ή στρατιά συνάντησε το ποτάμι στο σημείο όπου βρίσκεται ή σύγχρονη βουλγαρική πόλη Ροϋσε κι απέναντι ή ρουμανική Γκιουργκιού —άπ' όπου το Βουκουρέστι απέχει 64 χιλιόμετρα. Σε αυτό το σημείο χτίστηκε και ή μεγάλη διπλή γέφυρα του Δούναβη που ένωσε, το 1955, τή Βουλγαρία με τή Ρουμανία. Η γέφυρα έχει μήκος 2.200 μέτρα και θεμελιώθηκε πάνω στα βραχώδη πετρώματα τής όχθης. Άμέσως μετά τή γέφυρα, ή διαμόρφωση των έδαφών αλλάζει· ο Δούναβης φαρδαίνει και άπλώνεται με τις μικρολίμνες του μέσα στην παραποτάμια πεδιάδα. Έδώ, σε ένα νησάκι που οί αρχαίες πηγές το αναφέρουν ως Πεύκη, οί Τριβαλλοί είχαν μεταφέρει τὰ γυναικόπαιδα. Μετά τή μάχη στο δάσος, ο βασιλιάς Σύρμος με τή φρουρά του υποχώρησε κι αυτός ως το νησί.

Στήν άντικρινή όχθη ήταν παραταγμένοι οί Γέτες. Με 4.000 ίππείς και 10.000 πεζούς περίμεναν να διαβούν το όρμητικό ποτάμι και να χτυπήσουν τους Μακεδόνες.

Όμως ο Άλέξανδρος, με τις πολύτιμες γεωγραφικές γνώσεις που είχαν συγκεντρώσει οί Έλληνες τὰ τελευταία τριακόσια χρόνια και τή μοναδική τους έμπειρία στην ποταμοπλοία, είχε οργανώσει μιὰ παράλληλη ναυτική εκστρατεία. Τὰ πλοία του είχαν ξεκινήσει από το Βυζάντιον, πέρασαν τον Βόσπορο, παρέπλευσαν τὰ δυτικά παράλια και, με τήν ύποστήριξη των έλληνικών λιμενικών πόλεων τής περιοχής, έφτασαν στο στόμιο του Δούναβη, ανέπλευσαν το Δέλτα, πέρασαν τήν Αίγισό-Γούλτσα, το Γαλάζιον-Γαλάτσι, τήν Προχείλια-Βραΐλα και κατέβηκαν μέσα στην πεδιάδα, καλύπτοντας έτσι μιὰ διαδρομή 400 περίπου χιλιομέτρων του ποταμού.

Ήταν τὰ πρώτα πολεμικά πλοία που μπήκαν ποτέ τόσο βαθιά στον Δούναβη. Ο πρώτος στόλος που ήρθε να ενισχύσει πολεμική επίχειρηση στα βόρεια τής όροσειράς του Αΐμου· μέσα στην παραδουνάβια ρουμανοβουλγαρική πεδιάδα.

Ο Άλέξανδρος, όταν έφτασαν τὰ πλοία, μπήκε στην πλοηγίδα για να διευθύνει τή συντονισμένη επίθεση. Ο στρατός, όσος δέν χώρεσε στα πλοία, χρησιμοποίησε τὰ μονόξυλα που μεταχειρίζονταν οί ντόπιοι για το ψάρεμα στο ποτάμι, και οί ύπόλοιποι άντρες γέμισαν τις δερμάτινες σκηνές εκστρατείας με ξερά χόρτα και με αυτές διαπεραιώθηκαν απέναντι.

Ήταν Μάιος και τὰ σιτηρά είχαν ψηλώσει. Οί Μακεδόνες κρύφτηκαν μέσα στα σπαρτά και αϊφνιδίασαν τους στρατοπεδευμένους Γέτες, που δέν μπορούσαν να φανταστούν με ποιόν τρόπο θα περνούσε ο Άλέξανδρος τον ποταμό, αν δέν τον γεφύρωνε.

Η διάβαση του Δούναβη και ή ήρωική φυσιογνωμία του Μακεδόνα καβαλάρη έντυπωσίασαν βαθύτατα τους Βαρβάρους.

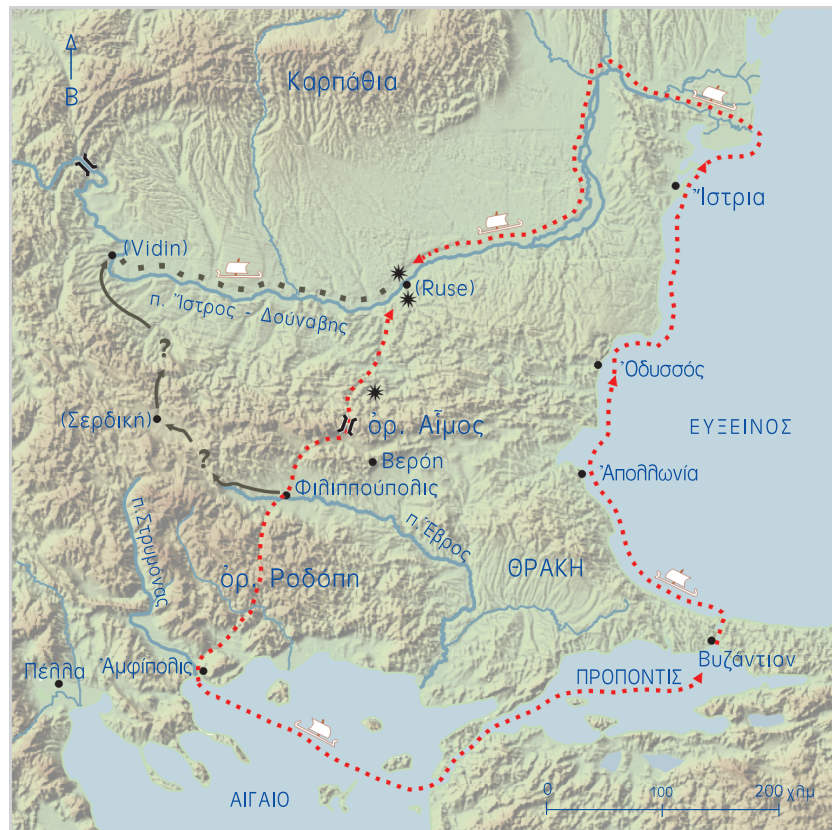
Στὸν χάρτη σημειώνεται μὲ κόκκινο ὁ πιθανότερος δρόμος πὺ ἀκολούθησε τὸ ἵππικὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο στὸν Δούναβη, τὸν Μάιο τοῦ 335: Ἀμφίπολις, κοντὰ στὶς ἐκβολές τοῦ Στρυμόνα – ὄρος Φαλακρό – Ροδόπη – Φιλιππούπολις, στὸ κέντρο τῆς θρακικῆς πεδιάδας – τὰ στενὰ τῆς Σίπκας καὶ ἡ διάβαση τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Αἴμου – Δούναβης (μέχρι τῆ σύγχρονη βουλγαρικὴ Ροῦσε).

Καὶ ἡ πορεία τοῦ στόλου: Ἀμφίπολις – Ἐλλάσποντος – Προποντίδα – Βυζάντιον – Βόσπορος – ἐκβολές τοῦ Δούναβη – ὁ ἀνάπλους τοῦ Δέλτα καὶ ἡ κάθοδος μέσω τοῦ ποταμοῦ στὴν παραδουναβία πεδιάδα. Τὸ μήκος τῆς ἀπτογραμμῆς ἀνάμεσα στὴν Ἀμφίπολη καὶ τὶς ἐκβολές τοῦ Δούναβη εἶναι περίπου 1.250 χλμ.

Στὸν χάρτη σημειώνεται ἐπίσης μιὰ ἄλλη πιθανὴ πορεία τοῦ ἵππικοῦ: ἀπὸ τῆς Φιλιππούπολης μέσω Σερδικῆς (Σόφιας), Βρατσᾶς ὡς τὸ παραδουναβιο Βιντίν (καὶ ὄχι τῆ Ροῦσε). Ἄν ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελε νὰ περάσει ἀπὸ τῆς Φιλιππούπολης καὶ προτίμησε νὰ αἰφνιδιάσει τοὺς Τριβαλλοὺς, τότε ὁ συντομότερος δρόμος ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο στὸν Δούναβη εἶναι: ἡ λεκάνη τοῦ Στρυμόνα ὡς τὸ ὄροπέδιο τῆς Σόφιας καὶ, μέσω Βρατσᾶς, στὸ Βιντίν. Αὐτὴ ἡ κάθετος φυσικὴ ὁδὸς εἶναι ὁ πανάρχαιος δρόμος τῶν μετάλλων, τῶν ἵππων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν ἀπὸ τὰ Καρπάθια καὶ τὰ παραδουναβία μέρη ὡς τὸ βόρειο Αἰγαῖο (ἡ σύγχρονη Διεθνὴς ὁδὸς E79).

(χάρτης 22)

Στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, ἐκεῖ ὅπου τέλεσε θυσιᾶς ὁ νικητὴς γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Δία σωτήρα, τὸν θεὸ Ἴστρο καὶ τὸν πρόγονο τῆς μακεδονικῆς βασιλικῆς δυναστείας Ἡρακλῆ, οἱ Ρομαῖοι χωρικοὶ ἔδειχναν (μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγα χρόνια) τὰ ἴχνη ἀπὸ τὶς ὀπλές τοῦ ἀλόγου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Οἱ πολεμικὲς φυλές τῶν Θρακῶν καβαλάρηδων, πὺ λάτρευαν τὸν μεγάλο ἑφιππο θεό, τὸν ἱερότατο Ἴππέα, δήλωσαν ὑποταγὴ στὸν Ἀλέξανδρο. Οἱ Κέλτες, πὺ ζοῦσαν πέρα ἀπὸ τὶς Σιδηρὲς Πύλες, ἔστειλαν πρέσβεις μὲ δῶρα, γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὶς φιλικὲς τοὺς διαθέσεις.

Μὲ τὴ συνδυασμένη Θρακικὴ Ἐκστρατεία τοῦ 335, ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε δεῖξει τὸν δρόμο τοῦ Δούναβη καὶ τὶς δυνατότητες τοῦ πολεμικοῦ ναυτικοῦ μέσα σὲ μιὰ ἐχθρική καὶ ξένη γῆ. Ἐξήντα πλοῖα τοῦ ρωμαϊκοῦ στόλου στάθμευαν στὴ Ροῦσε, γι' αὐτὸ καὶ τὸ σημεῖο ἐκεῖνο ὀνομάστηκε (Sexaginta Prista). Ἀπὸ δῶ στηρίζε ὁ στόλος τὰ ἀκριτικὰ στρατόπεδα πὺ ἱδρυσαν οἱ Ρωμαῖοι κατὰ μῆκος τῆς νότιας ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. Κι ὡς ἐδῶ ἔφταναν τὰ πλοῖα τοῦ βυζαντινοῦ στόλου, τὰ ὅποια ὑποστήριζαν δεκάδες φορὲς τὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν Βυζαντινῶν ἐναντίον τῶν μυριάδων βαρβα-

ρικῶν λαῶν ποὺ παραβιάζαν τὰ αὐτοκρατορικά σύνορα, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ποὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ Αἵμου τὸ 681.

Παράλληλα, ὁ Ἀλέξανδρος — ποὺ νίκησε τοὺς Γέτες περνώντας στὴ βόρεια ὄχθη τοῦ Δούναβη ἀλλὰ, ἀντὶ νὰ προχωρήσει στὸ ἐσωτερικό, ἐπέστρεψε στὴ νότια ὄχθη καὶ ὅρισε ὡς ὄριο τῆς κατάκτησής του τὸν ροῦ τοῦ ποταμοῦ μέχρι καὶ τὸν βορειότερο βραχίονά του στὸ Δέλτα — εἶχε χαράξει τότε, τὸ 335 π.Χ., τὸ ἱστορικό σύνορο τριῶν διαδοχικῶν Αὐτοκρατοριῶν.

Μέσα σὲ αὐτὸ τὸ ὄριο κινήθηκαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι. Ὅλες οἱ προσπάθειες γιὰ ἐπέκταση βόρεια τοῦ Δούναβη ἀπέτυχαν. Οἱ Ρωμαῖοι καθυπέταξαν τοὺς Δακκοὺς Θράκες, ἀλλὰ κράτησαν τὰ Καρπάθια μόνον ἀπὸ τὸ 106 μ.Χ. μέχρι τὸ 271. Οἱ Βυζαντινοὶ δὲν πέρασαν ποτὲ μὲ στρατὸ τὸ σύνορο. Ἀνέπτυξαν ὅμως ἐμπορικές σχέσεις μὲ τοὺς πληθυσμοὺς τῆς ρουμανικῆς ἐνδοχώρας, κράτησαν μὲ τὰ δόντια τὸ Παρίστριον ἢ Παραδουνάβιον («θέμα») (ἐπαρχία Ντομπρουτζᾶς) κι ὅταν ἄρχισαν νὰ μορφοποιῦνται οἱ πρῶτες παραδουνάβιες Ἡγεμονίες, στὴ διάρκεια τοῦ 14ου αἰῶνα, ἄπλωσαν τὴν πνευματικὴ τους ἐπιρροή ὡς τὰ τρίσβαθα τῆς πανελεύθερης Μολδαβίας. Ἡ βυζαντινῆ-μεταβυζαντινῆ Ὀρθόδοξη «Κοινοπολιτεία», μὲ κέντρο τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴ μοναστικὴ πολιτεία τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἀποτελέσσε τὸ κυριότερο ἐθνικὸ συστατικὸ γιὰ τὴ συσπείρωση τῶν Μολδαβῶν καὶ τῶν Βλάχων τὸν καιρὸ τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας.

Τὸ ὄριο τοῦ Δούναβη, ποὺ εἶχε θέσει ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος τὸ 335 π.Χ., παρέμεινε οὐσιαστικά ἀπαραβίαστο στους ἐπόμενους εἴκοσι τρεῖς αἰῶνες, δηλαδὴ μέχρι τὴν ἴδρυση τῶν ἐθνικῶν κρατῶν. Γιατὶ ἀκόμα καὶ οἱ Ὀθωμανοί, ποὺ ὀργάνωσαν πάμπολλες ἐκστρατεῖες βόρεια τοῦ Δούναβη κι ἔφτασαν ὡς τὴν πρωτεύουσα τῶν Μολδαβῶν, τὴ Σουτσεάβα, δὲν κατόρθωσαν νὰ προσαρτήσουν στὴν Αὐτοκρατορία τους τὰ ἐδάφη πέρα ἀπὸ τὸν Δούναβη. Περιορίστηκαν στὴ φορολογικὴ ὑποτέλεια τῶν παραδουνάβιων περιοχῶν καὶ ἀνέχθησαν τὴν, μερικὴ ἔστω, πολιτικὴ ἀυτονομία τῶν τοπικῶν Ἡγεμόνων.

Γιὰ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐποχὴ θὰ μιλήσουμε στὸ κεφάλαιο «Ἡ Ὀρθόδοξη Κοινοπολιτεία καὶ τὸ Βυζάντιο μετὰ τὸ Βυζάντιο». Τώρα, πρὶν ἐγκαταλείψουμε τὸν Ἰστρο γιὰ νὰ στραφοῦμε στὰ ποτάμια καὶ τὶς παρόχθιες πόλεις τοῦ Βορρᾶ, θὰ σταθοῦμε γιὰ λίγο σὲ αὐτὴ τὴ νότια ὄχθη του· ἐκεῖ ὅπου ἴδρυσαν οἱ Μιλήσιοι τὶς ἐμπορικές τους ποταμόσκαλες, οἱ Ρωμαῖοι τὰ μεγάλα τους στρατόπεδα, τὶς νέες πόλεις καὶ κῶμες καὶ οἱ Βυζαντινοὶ τὸ δίκτυο τῶν κάστρων, γιὰ νὰ ἀποτρέψουν τὴ μοιραία ἀθόδο τῶν μυριάδων Βαρβάρων ποὺ διέσχιζαν τὴ μαυροθαλασσίτικη στέπα καί, περνώντας τὸν Δούναβη κοντὰ στὴν κορυφὴ τοῦ Δέλτα, ξεχύνονταν στὴ θρακικὴ πεδιάδα ποὺ καταλήγει μπροστὰ στὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ο 16 παράλλος ὁ καὶ δὴνα
 βορρῶν ἐστὶν ἐν ὠ
 κελύφῃ τῆς κελύφης
 τῆς κελύφης
 κλίμα 8

Ο 17 παράλλος ὁ καὶ δὴνα
 μέσον ποντοῦ ἐν ὠ κελύφῃ
 τῆς κελύφης ὠρῶν 16 8
 κλίμα 9

Ο 18 παράλλος ὁ καὶ δὴνα
 βορρῶν ἐστὶν ἐν ὠ κελύφῃ
 τῆς κελύφης ὠρῶν 16 8

Ο 19 παράλλος ὁ καὶ δὴνα
 ἐν ὠ κελύφῃ τῆς κελύφης
 τῆς κελύφης ὠρῶν 16 8
 κλίμα 6